Virgil Ierunca și memoria timpului

Mihaela COBZARU

Exilul românesc a fost trăit ca un sentiment născut nu atât din pedeapsa autoimpusă a dezrădăcinării pur geografice, cât din ruperea tragică a ființei de spațiul său matriceal existențial, identificat în spiritul național, ca o stare afectivă ce nu poate fi trecută sub tăcere. Virgil Ierunca „se află" în acest sentiment văzut ca un spațiu greu determinabil, dificil de precizat, aflat la limita dintre sarcasm şi dor, dintre blestem şi mângâiere. Exilul devine setea de permanente întoarceri în timp din necesitatea de recuperare a unui spațiu afectiv, o „nevoie de dor", o stare de grație a ființei care leagă individul de spațiul care l-a născut şi de care s-a desprins. Însă exilul le oferă privilegiaților săi, ca o „binecuvântare a dorurilor româneşti", întoarcerea în timpul şi spațiul rădăcinilor lor. El a reprezentat pentru Virgil Ierunca, mai mult decât pentru oricine, poate, revoltă şi jertfă, un semn al destinului şi o pecete tragică a unui rigorism moral intransigent, împins până la limite ultime. Ceea ce a împins intelectualii români spre exil era imposibila adaptare la „vremurile de murit", cum le numeşte Dan Deşliu în balada sa, însumând reductibilitatea, agonia, damnarea acelor momente:

> Era o vreme de murit/ ceva ce nu s-a pomenit…/ Dar unii se-ndărătniceau/ să dăinuiască în prostie/ sau poate doar se prefăceau/ că-s încă vii – sau cine ştie/ Un timp sărit din calendar/ cu muguri sterpi şi rime droaie/ îşi legăna peste noroaie/ alaiul valetidunar/ în zvon de dric şi adieri/ de flori de răsalaltaieri// Părea prostesc să te mai miri/ să-ți faci iluzii – amintiri/ să depeni – nimenea crezând/ c-a fost altminteri altădată/ şi-o să mai fie oare când/o primăvar'adevărată/ Copiii se năşteau batrâni/ iubiții se urau în pripă/ Heruvi ciuntiți de o aripă/ şedeau la coadă săptămâni/ pentr'un pachet de fulgi de ciori/ Era o vreme – să tot mori. (*Balada vremii de murit*, „AGORA", vol. 2, nr. 1, p. 6-7).

Proporțiile exilului literar românesc postbelic sunt înregistrate în mai multe surse, dintre care cea mai bine documentată şi sistematic realizată este *Enciclopedia exilului literar românesc: 1945-1989*, un dicționar cuprinzând scriitori, reviste, instituții şi organizații, elaborat de Florin Manolescu. Exilul literar este integrat în ansamblul literaturii române în *Dicționarul general al literaturii române*, coordonat de Eugen Simion, sub egida Academiei Române (I-VII, 2004-2008). Fiind cele mai recente, aceste dicționare folosesc toate modalitățile de explorare, aducând informația la zi, fiind utile prin viziunea lor obiectivă şi integratoare. Nu există însă nicio fenomenologie a exilului românesc, nicio simptomatologie motivată cultural, politic şi sociologic. Nemaivorbind de faptul că ar fi extrem de interesantă şi de necesară o sinteză asupra exilului românesc care ar releva combinația celor trei

BDD-V2671 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:55 UTC)

componente esențiale: politic, economic şi cultural. Aproape cu regularitate în sintezele de până acum a existat tendința unui reducționism la trei dintre cele mai importante personalități: Mircea Eliade, Emil Cioran şi Eugen Ionescu. Treptat au fost recuperate alte nume de prim plan, însă nu şi opera lor integrală: Aron Cotruş, Vintilă Horia, Constantin Virgil Gheorghiu, Ştefan Baciu, Horia Stamatu, George Uscătescu, Alexandru Ciorănescu, George Ciorănescu, Alexandru Busuioceanu, Pamfil Şeicaru.

S-a scris şi s-a discutat mult în ultima vreme despre Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. Nevoia lor de a mărturisi i-a transformat într-un *eu confesiv*, uneori de factură reflexivă, însă, de cele mai multe ori, păstrând doar nevoia de a mărturisi, de a depune o depoziție născută din convulsiile interioare ale eului exilat despre antinomiile Istoriei sau despre legile aberante ale unui „timp demonizat". Tocmai de aceea, scriitura devine invectivă şi patetică, dar întotdeauna poartă încărcătura unei recuperări catharctice, fiind trecută prin focul purificator al verbului, deoarece nu există nimic mai străin firii morale a lui Virgil Ierunca decât duplicitatea sau chiar neutralitatea atitudinii. Primul impuls al scriitorului este acela de a riposta, nevoia de replică fiind instanța ce prezidează scriitura. Inspirația e produsul indignării: scrisul transcrie, astfel, mai degrabă exasperările eseistului. Revolta devine în acest fel exemplară, experiența expresiei se transformă, cu o fervoare extremă, într-o operațiune de izgonire a demonilor.

Într-o formulare eminesciană, Ierunca topeşte dorul metafizic într-un amplu fior nostalgic (v. *Trecut-au anii...*), îşi aşază paginile de jurnal, "întâmpinările" şi "accentele", ori "scrisorile nepierdute" sub semnul timpului, al distanței implacabile dintre trecut şi prezent, explicitând golul ce se naşte între clipa "de atunci", cu toate avatarurile trăitului, cu tot palpitul unei experiențe nemediate şi clipa "de acum", cu o altă conformație şi cu alte motivații ontologice şi gnoseologice. Este o formulare care ne îndeamnă la atenție, pentru că evocă celebra frază prin care Pascal ne reamintea, în cuvinte decisive, care este natura exilului în care noi, oamenii, ne aflăm: „Iisus va fi în agonie până la sfârşitul lumii. Nu trebuie să dormim în tot acest timp". Iar V. Ierunca reactualizează astfel de lucruri din perspectiva dramei româneşti pe care o trăieşte:

> Când am intrat în insomnia şi agonia românească, am făcut un legământ cu mine: să cinstesc «deşertul» în care țip." „Nu m-am gândit nicio clipă la o carieră științifică sau literară «occidentală», fiindcă mi-am respectat contractul cu mine: acela de a nu evada din urgența românească. Or, această urgență presupune cealaltă față a actului: aceea – modestă – de a te implica în tragedia românească, zi de zi, năzuind să cinsteşti – prin exil – suferința celor care, în țară, erau uitați de Dumnezeu sau urgisiți de «sensul» unei istorii pocitoare. Poate că nu am dreptate; dar pentru mine era mai important un articol dintr-un ziar prăpădit din exil decât un eseu … despre neant la Gallimard. Acest articol nu-l scriam pentru cititorii din exil – ei n-aveau nevoie să fie convinşi de un țipăt în plus – ci pentru cititorul imaginar dintr-o temniță românească (… țara întreagă devenise o temniță), pentru ca acesta să poată simți într-un fel că, undeva în lume, exista o solidaritate cu nevoile şi neamul"; „Suntem într-adevăr un neam fără noroc şi toți anii care vor începe – vor începe ca cel de azi – într-un imens tunel, din care nu cred că vom răzbi. Lumina e ucisă. (*Fragmente de jurnal*, 2 ianuarie 1949).

BDD-V2671 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:55 UTC)

Exilul este pactul cu sine însuşi, dar şi cu ceilalţi faţă de care se simte dator, iar datele lui decurg din respectarea câtorva clauze, imperative: a nu evada din „urgenţa românească"; a te implica în „tragedia românească"; a cinsti suferinţa celor care, fiind întemniţaţi, sunt uitaţi de oameni şi de Dumnezeu; a face ceea ce Montherlant numea „serviciu inutil" (de pildă, a scrie un articol într-un prăpădit de ziar din exil, în loc să cauţi să te afirmi la Gallimard); să faci prin toate faptele în aşa fel încât oamenii lipsiti de orice sprijin să simtă că undeva în lume există o solidaritate cu suferinţa lor, că nu au fost uitaţi, că suferinţa lor este cunoscută şi că ei, martirii, au cel puţin un martor. Legământul exilului constă în a fi martor veritabil, paznicul aproapelui său: el ştie când aproapele suferă, când este umilit, când este bătut, când este ucis – şi strigă după ajutor. Referindu-se, de pildă, la propria sa biografie, scriitorul o leagă de „povestea" exilului ce i-a marcat fundamental fiinţa:

> Cât despre biografia mea *publică*, e firesc să fie foarte puţin cunoscută. Este mai ales necesar. Nu-mi recunosc o *biografie*, ci doar conştiinţa unei existenţe confruntată cu ceea ce îi transgresează neîntrerupt limitele: despărţirea de singurătate, nostalgia rânduielii, apelul la lege pentru a istoriciza un fel de onoare a datoriei (...), opţiune datată şi aşezată într-o normă personală: voinţa de ne-putere. De unde şi graba cu care refuz acea parte *publică* a *biografiei* mele, care e un sărman accident de destin. *Povestea* exilului n-o ştiu pe de rost. Şi asta pentru că rosturile s-au stratificat anapoda, conjugând o subiectivitate răvăşită cu momente istorice *obiective*, un paradox al aşteptării cu urgenţa angajamentului neocolit, o trecere de la nimicnicia împietrită la deznădejdea activă (*Trecut-au anii...*).

Iată un fragment edificator pentru modul în care exilatul îşi înţelege misiunea: „Noi suntem dintre aceia care cred că poezia nu este şi nu poate fi o simplă pritocire de *cuvinte potrivite*. Că găteala vorbei e cu totul altceva decât povestea vorbei. Că povestea aceasta e gravă şi că ea *angajează* toată fiinţa celui care-o slujeşte într-o *tinereţe fără bătrâneţe*, într-un permanent risc şi într-o permanentă alegere. Când un poet se lasă purtat de vorbe, când faimoasa iniţiativă a cuvântului nu este cum ar trebui să fie - o iniţiativă a fiinţei - ci doar expresia unei podobiri formale, sunt semne că poetul acela gospodăreşte îndoielnic propria lui vocaţie". *Vocaţie*, *misiune*, *angajare*, *responsabilitate*, *mărturie* sunt cuvinte cărora Virgil Ierunca le acordă accente patetice, lipsite însă de orice urmă de iluzionare, sunt cuvinte care se armonizează, până la identificare, cu conştiinţa sa exigentă, care îi dictează o conduită etică de o incontestabilă fermitate. Tocmai de aceea, frivolitatea, aservirea, comerţul cu conştiinţele umane, „schimbările la faţă" - sunt doar unele dintre tarele morale pe care le denunţă, cu luciditate deplină, Virgil Ierunca, scriitor ce nu s-a lepădat niciodată de sine, ce nu şi-a prostituat conştiinţa în împrejurările pe care i le-a rezervat o istorie ieşită din matcă.

În eseurile critice ori în însemnările preponderent politice ale sale, stau faţă în faţă două ipostaze, două roluri pe care autorul şi le asumă cu egală îndreptăţire; moralistul şi estetul se întregesc reciproc. Fără a-şi uzurpa unul altuia teritoriile, dimpotrivă, ei conviețuiesc într-o perfectă armonie, aflându-şi resursele şi dinamismul în necesitatea mărturisirii, care uneşte, în aceste pagini, responsabilitatea şi reculegerea în faţa Frumosului, ardenţa ideii şi suculenţa inefabilă a metaforei. Virgil Ierunca coboară în cel mai dureros concret, iar banalul,

BDD-V2671 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:55 UTC)

detaliul, în aparență fără semnificație, este înălțat adesea în ordinea transcendenței. Iată de ce cărțile sale sunt alcătuite din iluminări şi sfâşieri lăuntrice, din elanuri şi limite autoimpuse. Se mai poate spune că Virgil Ierunca percepe cuvântul atât ca mântuire prin transcendentarea concretului, cât şi ca pe un joc, care angajează ființa într-un joc aproape tragic al limitelor şi revoltei, al deschiderii şi claustrării. În cuvântul introductiv al volumului *Trecut-au anii...* intitulat tranşant-interogativ *De ce?*, scriitorul caută să-şi explice motivațiile paginilor sale de jurnal, care se rezumă doar la perioada începutului anilor '50. Motivațiile sunt psihologice şi morale, după cum remarcă autorul: „Când mai publicasem prin revistele din exil - şi apoi din țară - fragmente, indicasem într-o notă un fel de subtitlu - *Jurnal blajin*. Alesesem acele pasaje din care trăsăturile negative ale contemporanilor mei erau, dacă nu absente, cel puțin atenuate. Dar a întinde acest tip de milostenie pe o întreagă existență ar însemna a o deforma. Chiar atunci când îmi stă în intenții, indulgența nu-mi stă în fire (...). Urmează un alt *de ce*? De ce am privilegiat totuşi Jurnalul anilor '50? Deoarece confruntarea cu această stare existențială neprevăzută se afla în faza ei incipientă, când se ivesc conflictele cele mai acute între tine însuți şi ceea ce ai de înfruntat. Nu există, în acest stadiu, nici o pauză şi nici o obişnuință, unghiurile sunt cu totul ascuțite şi rănesc rodnic. Nu înseamnă că exilul devine, când te-ai instalat temeinic în el, o comoditate. Ci doar o a doua fire ce nu te mai uimeşte”.

Jurnalul de exil al lui Virgil Ierunca are vocația recuperării cu valoare compensatorie, în măsura în care cuvintele care îi dau viață învăluie într-o melancolie de taină şi asceză faptul înscris în memoria timpului, căruia îi dă adevărata identitate care ar fi rămas pe nedrept uitată. Aceste pagini consemnează *o operă*, *o poveste* sau *o ratare* din dorința de a transforma exilul dintr-o *repetată uitare* în trăire şi retrăire nostalgică, recuperând fragmente de timp şi de memorie care să îi redea măcar o parte din relieful său atât de contorsionat. Există, aici, de asemenea, o stare de alertă a eului, de urgență a trăirilor şi scriiturii, compensată de nostalgia purificatoare. Echilibrul instabil face loc armoniei acestor afirmații rezultată tocmai din această dialectică a sarcasmului şi dorului, pentru că exilul înseamnă, deopotrivă, intransigență a neuitării şi a demnității, dar şi semn al destinului, privilegiu al întoarcerilor spirituale în spațiul matriceal care a modelat sensibilitatea „des-țăratului”. Marea tentație, marea aventură a exilatului-poet este amintirea care păstrează cu fidelitate şi onestitate faptul real, păstrat în procesualitate, dar şi în devenire alchimică. Departe de țară, Virgil Ierunca scrie o poezie ce poartă amprente nostalgice, născute din trăirea acută a sentimentului înstrăinării (şi al stranietății), traversată de ample imagini cosmice şi mitologice. În *Poemele de exil* ale lui Virgil Ierunca, în care se află câteva zeci de texte scrise de-a lungul a patru decenii, regresiunea în timpul dorurilor sale tinde spre atemporal şi aspațial, patria părăsită convertindu-se metaforic în tărâmul primordial, precosmogonic:

> Va fi dimineață amurg noapte sau noapte/ Atunci când orbii vor desluşi zădărnicia luminii/ Orbii – pe orbii aceştia-i cunosc – de când şi de unde?/ Dinaintea luminii din început începuturi… (*Decemvrie*).

Astfel, *patria-dor* este substituită prin universul precosmogonic, este invocată ca pentru a itera o nouă identitate exilatului, realizându-se o necesară cosmogonizare

BDD-V2671 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:55 UTC)

a eului, asemănătoare celei blagiene din poezia *Dați-mi un trup, voi munților* : „Vădindu-te, te-ascunzi mai bine/ Nu stai în clipă nici în sine/ Eşti dinainte de-a fi fost/ În spornic şi mirabil rost// Te chem să fii, să mă numeşti/ Eu mi-amintesc, doar tu mai eşti" (*Identitate*). Proiecția transcedentată a eului liric blagian transformă mersul poetului printre aştri într-un dans cosmic, dionisiac: „Prin cosmos/ auzi-s-ar atunci măreții mei paşi/ şi-aş apare năvalnic şi liber/ cum sunt,/ pamântule sfânt" (*Dați-mi un trup, voi munților*). Dorința de dezmărginire dobândeşte o măreție titanică, repetând întrupările mitologice născute din nostalgia pentru un alt timp. Dacă la V. Ierunca datoria față de timp, față de memorie se manifestă şi ca iubire, la L. Blaga, prin iubire, se ajunge la comuniunea totală cu universul: „Când aş iubi,/ mi-aş întinde spre cer toate mările/ ca nişte vânjoase, sălbatice brațe fierbinți,/ spre cer/ să-l cuprind, mijlocul să-i frâng,/ să-i sărut sclipitoarele stele" (*Dați-mi un trup, voi munților*). Iubirea, sentiment de profundă contopire cu neptunicul și uranicul, reprezintă, pentru acest *homo cosmicus*, energia primară a universului. Sentimentele antinomice ale acestui trup extins la dimensiuni cosmice dețin potențialul unor scenarii terifiante, mărturisite de V. Ierunca doar prin pamflet şi ironie: „Când aş urî,/ aş zdrobi sub picioarele mele de stâncă/ bieți sori/ călători/ şi poate-aş zâmbi" (*Dați-mi un trup, voi, munților*). Iubirea şi ura transfigurează binele şi răul, ca dimensiuni antitetice ale oricărei geneze, poetul apărând în ipostază demiurgică, repede înfrântă de realitatea ființei efemere a omului: „Dar numai pe tine te am, trecătorul meu trup" (*Dați-mi un trup, voi, munților*). Abstractă, metafizică, desfăşurată în linia unei retorici expresioniste, poezia lui Virgil Ierunca se hrăneşte din nostalgia liricii lui Blaga, cu care comunică afectiv şi livresc. Poezia lui V. Ierunca asimilează lirica blagiană în tot ce are ea definitoriu: de la viziunea asupra poemului până la detaliate recurențe tematice şi retorice. Tematica blagiană a „trecerii", a trăirii ca interval, a morții ca limitare, a apocalipsei şi a prorocirii, a „semnelor", conceperea textului ca mit transsemnificativ, retorica bazată pe „metafora revelatorie", pe interogația amplă, pe tonul apodictic, autoritar, al poetului travestit în Orfeu, viziunea asupra existenței ca viețuire în „orizontul misterului" organizează așadar poemele lui Virgil Ierunca.

Departe însă de a fi simple ecouri epigonice, poezia lui Virgil Ierunca glosează în marginea liricii blagiene de natură oraculară, profetică, şi îşi defineşte diferența specifică printr-o schimbare de atitudine în raport cu „viziunile" escatologice din secvența *În Marea Trecere* sau din *Lauda somnului*. Păcatul, degradarea, curgerea spre moarte, eşuarea în contingent, în fenomenal, erau la Blaga ireversibile; discursul poetic devenea – cel puțin într-o anumită etapă – un elogiu apolinic al „trecerii", şi un regret al „tăcerii"; cuvântul însuşi, ostil „muteniei" divine, se revela ca un semn al păcatului, al sciziunii. În poezia lui Virgil Ierunca, logosul redevine una cu divinul, căderea este reversibilă, reîntoarcerea la unitate este „predicată" cu frenezie. Din *Poeme de exil* lipsesc, este adevărat, exortațiile dionisiace care animă primele două volume blagiene. În schimb, o mai puternică încredere în cuvânt, în redempțiune, îndulceşte „tristețile metafizice" şi transformă apocalipticul în criză necesară, dar nu imposibil de depăşit:

> Peste osânda clipei, primenirea vremii/ Peste nesațiul relelor, inițiative de rouă/ Peste zavistia dracilor, răsăritul drepților/ Şi peste toată legea cea nouă:/ a omeni cuvântul (*Încă o dată*).

BDD-V2671 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:55 UTC)

Într-un limbaj ce poartă pecetea invocației se evocă istoria întru „primenire", printr-o experimentată dorință a revenirii la forma de revoltă care îi alimentează existența. În metafora amiezii se condensează un timp care nu mai poate aştepta pentru că intră în noaptea căreia îi conferă o vocație apocaliptică, nu de mister, ca în lirica blagiană. Invocației sceptice, păgâne, blasfemiatorii din *Veniți după mine*, *tovarăşi!*, i se contrapune îndemnul mesianic, cu ecouri de liturghie:

> Frații mei de amiază, iarăşi şi iarăşi vă chem/ De foarte aproape, din vecinătatea cortului./ Veniți, veniți cu toții-n amiază./ N-am să vă dau nici mâna nici prepelițe./ Postim încă după digestia de fulgere, grea./ De vă chem şi nu-mi conteneşte chemarea/ Este pentru ca să vă spun, încă o dată, bună ziua./ Pentru ca împreună să ne spunem bună ziua-n amiază./ E într-adevăr foarte multă nevoie de binețe, fiindcă ziua e-n cumpănă [...] (*Ora exactă*).

Tristețile, neîmplinirile şi eşecurile, întâmplările şi neîntâmplările sunt întâmpinate, cu patetism şi luciditate, cu rigoare morală şi cu un fel de emoție transparentă care le dă o alură afectivă situată între cotidianul cel mai prozaic şi simbol**.** Întâlnirile „admirabile", ca şi deziluziile, sunt deopotrivă de fecunde în ordinea cunoaşterii şi a existenței, după cum între banalul nediferențiat şi armonia gândului pur există nu puține echivalențe şi corespondențe greu de intuit la prima vedere. Momentele de singurătate, acele momente privilegiate ale rupturii de lume şi ale întâlnirii cu propriul sine, sunt transcrise în pasaje de o calmă serenitate în fața Timpului, în care starea de veghe şi luciditate favorizează deznădejde şi iluzii. Astfel, „relegarea" cu Dumnezeu este văzută nu (aşa cum ar fi fost de aşteptat) ca o „fugă din Egipt", ci ca o „fugă în Egipt"; imaginii lui Christos crucificat i se opune una a „cerului coborât de pe cruce", iar reprezentarea iconică a lui Dumnezeu este atotcuprinzătoare. Crezul e răstălmăcire ludică:

> Cred într-unul Dumnezeu răzvrătitorul/ Secetosul/ Făcătorul iadului/ Şi al celor patru laturi ale pământului/ Cred în mâna lui ridicată/ În ochiul lui stâng/ În urechea-i ce nu mai aude/ În urgia lui de aur/ În cheia genunii/ Tuturor lucrurilor (*Douăzeci*).

Deriziunea este însă atenuată de un ireprimabil fior metafizic:

> Timpul ia morții dezlegarea de a-i spune pe nume./ Încolo restul e literatură/ Cu ceruri descântate de lună/ Cu cimitire ca roiuri de albine/ Cu focuri aprinse de zodii/ Cu apă ne-ncepută, secundă/ Şi alte parabole risipitoare. (*Prologul copacilor*). Sau: Ca o puternică divinitate/ Încerc să nu mă leg la ochi/ Să văd ceasul şi cumpăna/ Să trec marea mai roşie decât soarta (*Noaptea aceasta*).

Un poem din '55, *Cântec rătăcitorului*, începe în deplină consonanță cu oricare text blagian din volumul *În Marea Trecere* („Rătăcitorule, să fugim din nou în Egipt/ Suntem la ceasul isprăvit, grăbeşte-te/ Lasă pământului nedesluşirea păcatului/ Uită-te în ochii supremi ai soarelui pentru ultima oară/ Fă din pietre semne, din suflete, moarte/ Şi să pornim, rătăcitorule, înainte de bătăile vântului"), dar se converteşte treptat dintr-un discurs al fatalei înstrăinări într-unul soteriologic:

> Aminteşte-ți însă de la prima vamă din spații că rătăcirea ta arde/ Aminteşte-ți, rătăcitorule, că tu singur poți sufla peste cuvânt,/ Tu singur dai cuvântului început şi cuvântul tău numeşte, zideşte începutul.

BDD-V2671 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:55 UTC)

De la risipire la întemeiere, de la apocalipsă la „[...] re-Facere una/ Ziua a opta e ziua ceasului -unul“ (*Exil*), de la dilema „Heraclit sau Parmenide?“ la integrarea firească a termenilor antinomici în dialectica devenirii, poezia „de exil“ a lui Virgil Ierunca recompune un itinerariu – poate ignorat astăzi – al liricii substanţiale, metafizice, abstracte. Caracterul abstract, expresionismul, blagianismul sunt făţiş asumate – fără ca această asumare să contrazică o (foarte fină) autoironie metatextuală. În spirit „albatrosist“, Virgil Ierunca se joacă uneori cu imaginile, cu negările şi cu inversările. Spre a construi, de pildă, viziunea unei „lumi noi“ şi a unui „om nou“, poetul recurge voit contradictoriu la imagini, la simboluri veterotestamentare.

Jurnalul lui Virgil Ierunca este, în primul rând, înainte de a fi o mărturisire, o mărturie patetică şi acuzatoare, lucidă şi duioasă, sarcastică şi robită de dor, despre convulsiile afective ale exilatului, ca şi despre isteria unei *Istorii* ieşite din matca firescului, despre legile aberante ale unui timp malefic, despre oameni şi locuri, prieteni şi neprieteni, o mărturie, aşadar, despre confruntarea dramatică a *eului* ce-şi ascultă cu atenţie ecourile propriei memorii şi sensibilităţi, dar şi ale luptei cu demonii interiori ori exteriori. Fragmentele de jurnal ale lui Virgil Ierunca au, datorită acestui caracter depoziţional greu de eludat, o foarte elocventă tranşanţă morală şi acuitate a scriiturii; propoziţii adesea eliptice, enunţuri concentrate, trăsături de portret contrase conferă paginilor autenticitiate şi sinceritate. Între scriere şi trăire se instaurează o echivalenţă aproape perfectă, frenezia vieţii şi febrele interioare sunt transcrise, parcă, fără „rest”, cu o dorinţă a imediatului irepresibilă, în notaţii fulgurante, dar cât de revelatoare, cât de stringente:

> Umblu pe străzi. Plouă mărunt şi Parisul e înfrigurat de secrete, de apeluri pentru ceea ce nu mai poate fi. Mi-ar veni să intru în catedrale să-mi ţip libertatea, neînţelegerea de a mă fi născut, de a continua. N-am nici o dorinţă, nici o vrere, nici o nădejde. Aproape fericit. Beatitudine fără graţie şi fără zei.

Nu trebuie neglijat nici talentul de portretist al autorului. Dintr-o trăsătură succintă, dintr-un detaliu cu semnificaţie expresă, dintr-un gest individualizator sunt compuse chipuri şi identităţi ale exilului românesc, figuri ale culturii franceze a epocii, o întreagă lume trăieşte cu adevărat aici, cu mizeriile şi beatitudinile ei. Dacă *Trecut-au anii...* este o carte care expune, cu febrilitatea şi ascetismul memoriei afective, ardorile şi interogaţiile unei conştiinţe stăpânite înainte de toate de responsabilitatea şi reculegerea în faţa adevărului, de atâtea ori întinat şi mistificat de convulsiile istoriei, *Jurnalul* lui Virgil Ierunca posedă, de aceea, nu doar o acoperire a suprafeţelor, o extensie în spaţiu, ci şi o vocaţie a profunzimii temporale, căutându-se aici punctul de echilibru între notaţia descriptivă şi fulguranţa evocatoare, între mirajul rememorării şi presiunea apăsătoare a concretului empiric. Nu mai puţin incitante şi revelatoare sunt „aproximaţiile” din această carte, în care se încearcă reconsiderarea unor personalităţi ca Emmanuel Lévinas, Petre Ţuţea, Dinu Pillat, sau evocarea atmosferei create în jurul revistei „Albatros”; în aceste texte, tendinţa spre rigoare se întâlneşte, în chip benefic, cu apelul la memoria care a sedimentat unele fapte şi figuri literare.

Mărturia cea mai elocventă asupra condiţiilor în care şi-a format convingerile şi i s-a cristalizat vocaţia dateaza din 1990, dintr-un interviu acordat lui Al.

BDD-V2671 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:55 UTC)

Cistelecan. Însă, ca de obicei, Virgil Ierunca vorbeşte şi pentru Monica Lovinescu. În decembrie 1946, spune el, a părăsit ţara de greaţă; în primii doi ani a vrut să uite totul, fără să aibă dorinţa de a redescoperi ceva; se afla nicăieri, nici în România, pe care o refuza, nici la Paris, în care nu voia să intre: „Nu eram nici în ţară, nici la Paris, ci într-un fel de cuprins «neutru», unde există numai durere şi întristare". „Şi, dintr-o dată", îşi aminteşte Ierunca, „poate ca o iluminare, m-am convertit (aş putea spune la modul «religios») la România. Să fi fost rezultatul încercării nemaipomenite prin care trecea ţara? Sau conştiinţa vinovăţiei mele faţă de rădăcini? Sau amândouă? E singurul răspuns pe care mi l-am dat […]. Convertirea se concretizează prin înlocuirea întrebării «Cum poţi fi român?» prin alta nouă (ca o izbăvire): «Cum poţi să nu fii român?». Au urmat patruzeci de ani de veghe …. O insomnie de patruzeci de ani …". Astfel de martori ai suferinţei aproapelui au fost Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, luaţi împreună, iar compasiunea lor faţă de suferinţa aproapelui a facut din amândoi martori ai adevărului trist din secolul al XX-lea. Certitudinea că lumina a fost ucisă şi, simultan, nevoia de a se pune în slujba celor „umiliţi şi obidiţi", împotriva ucigaşilor – aceasta a fost experienţa originară căreia i-au răspuns Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu dintr-o vocatie laică, de intensitate religioasă, născută din percepţia suferinţei celor rămaşi, fără apărare, în ţară.

Bibliografie

Borbély 1998: Borbély Ştefan, *Ierunca, Virgil // Dicţionarul scriitorilor români*, vol. 2., Bucureşti.

Chihaia 2000: Pavel Chihaia, *Câteva mărturii despre rolul gazetarului [Virgil Ierunca]*, „Jurnalul literar" , nr. 13-14.

Ciocârlie 1993: Livius Ciocârlie, *Paradisul derizoriu: Jurnal despre indiferenţă*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1993.

Constantin 2000: Mihai Constantin, *V. Ierunca – dimensiunea exemplară a intelectualului*, „Jurnalul literar", nr. 19-24.

Cordoş 2001: Sanda Cordoş, *Despre patrie: [Scrierile lui V. Ierunca]*, „Vatra", nr. 9-10.

Diaconu 2002: Mircea Diaconu, *Virgil Ierunca: Poeme din exil*, „Convorbiri literare", nr. 3.

Gheţ 2000: Monica Gheţ, *Povara legendei*, „Steaua", nr. 7-8.

Grigurcu 1992: Gheorghe Grigurcu, *Din nou despre Virgil Ierunca*, „Contemporanul", nr. 6.

Grigurcu 2000: Gheorghe Grigurcu, *Între "a îndura" şi "a face" istoria*, „Jurnalul literar", nr. 13-14.

Grigurcu 2001: Gheorghe Grigurcu, *Pro Virgil Ierunca*, „România literară", nr. 20-26.

Grigurcu 1992: Gheorghe Grigurcu, *Virgil Ierunca şi „sfânta Negaţie"*, „Contemporanul", nr. 4.

Grigurcu 1994: Gheorghe Grigurcu, *Profeţia în prezent*, „Viaţa Românească", nr. 3-4.

Havriliuc 1993: Nicolae Havriliuc, *Virgil Ierunca – o mărime românească a luciditătii*, vol. *Imperfecţiunea evenimentului*, Bucureşti, 1993.

Ierunca 1990: Virgil Ierunca, *Fenomenul Piteşti*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Ierunca, 1992: Virgil Ierunca, *Fragmente de jurnal – 1960*, „România literară", nr. 2.

Ierunca, 1993: Virgil Ierunca, *Subiect şi predicat*, Bucureşti, Editura Humanitas.

BDD-V2671 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:55 UTC)

Ierunca 1994: Virgil Ierunca, *Dimpotrivă: Polemici*, Bucureşti, Editura Humanitas
Ierunca, 1995: Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, Bucureşti, Editura Humanitas.
Ierunca, 1996: Virgil Ierunca, *Jurnal*, „Viaţa Românească”, nr. 3-4.
Ierunca, 1996: Virgil Ierunca, *Le père prodigue*, „Manuscriptum", nr. 1-2.
Ierunca 1998: Virgil Ierunca, *Lecţia neterminată a lui Nae Ionescu*, în vol. *Nae Ionescu în conştiinţa contemporanilor săi*. *Crestomaţie* de Gabriel Stănescu, Criterion Publishing Co., Inc., Bucureşti.
Ierunca 1998: Virgil Ierunca, *Româneşte: [Culegere de articole radiofonice]*, Bucureşti, Editura Humanitas.
Ierunca, 2000: Virgil Ierunca, *Trecut-au anii...*, *Fragm. de jurnal, întâmplări şi accente, scrisori nepierdute*, Bucureşti, Editura Humanitas.
Ierunca 2001: Virgil Ierunca, *Poeme de exil*, Bucureşti, Editura Humanitas.
Jela, 2008: Doina Jela, *O sută de zile cu Monica Lovinescu*, Bucureşti, Editura Vremea.
Livescu, 1996: Cristian Livescu, *Virgil Ierunca sau de veghe la ne-uitare*, „Convorbiri literare”, nr. 5.
Lovinescu, 1995: Monica Lovinescu, *Pragul*, *Unde scurte*, V, Bucureşti, Editura Humanitas.
Manolescu 2003: Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945-1989. Scriitori, reviste, instituţii, organizaţii*, Bucureşti, Editura Compania.
Niculescu, 1995: Alexandru Niculescu, *Virgil Ierunca – istoric literar*, „România literară”, 15-21.
Paleologu, 2000: Alexandru Paleologu, *Stilul şi spiritul unei amiciţii*, „Jurnalul literar”, nr. 13-14.
Pop, 2001: Doru Pop, *Virgil Ierunca: Exorcistul*, „Steaua”, nr. 4.
Popescu, 1998: Marieta Popescu, *Ierunca Virgil*, *Dicţionar antologic de istorici, critici literari, eseişti, oameni de cultură, publicaţii literare*, Bucureşti, Editura Niculescu.
Popovici, 2000: Vasile Popovici, *Virgil Ierunca*, „România literară”, nr. 16-22.
Spiridon, 2000: Cassian Maria Spiridon, *Virgil Ierunca: o conştiinţă critică a exilului*, „Convorbiri literare”, nr. 8.
Steinhardt, 2000: Nicolae Steinhardt, *Dumnezeu în care spui că nu crezi...: Scrisori către Virgil Ierunca*: *1967-1983*, (Col. *Memorii. Jurnale. Convorbiri*), Bucureşti, Humanitas.
Ştefănescu, 2000: Cornelia Ştefănescu, *„Nimeni nu-mi poate spune însă”: Virgil Ierunca*, „Jurnalul literar”, nr. 13-14.

Virgil Ierunca et la mémoire du temps

Virgil Ierunca a servi deux causes: la *Vérité* et la *Liberté*. Preoccupé de philosophie et d' idées littéraires (il avait été chercheur á „L'École pratique de Hautes Études” et il avait commencé à chercher des problèmes de la philosophie française), il a noté ses idées dans ses deux volumes: *En manière roumaine* et *Poèmes d'exil* (2001), mais, surtout, dans *Les années se sont passées...* et *Fragments de journal*. Les fragments du journal de Virgil Ierunca (1941-1951 et 1960) réconstituent l'atmosphère de l'exil roumain à Paris: l'évolution des personnalités comme M. Eliade, E. Cioran, E. Ionescu, Basil Munteanu, les tentatives des intellectuels roumains d'éditer des revues culturelles en Occident, les conflits d'idées avec la gauche qui a dominé la France pendant cette époque-là, mais aussi la vie quotidienne des Roumains parisiens. Le livre découvre la personnalité derrière la voix si connue des

BDD-V2671 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:55 UTC)

auditeurs de l'Europe Libre - un esprit penetrant et lucide, un homme plein d'humour et, avant tout, une grande conscience. Le volume est complété avec des interviews parus dans les journaux d'après la Révolution de décembre 1989, avec des articles et des lettres des personnalités de la culture roumaine.

Abstraite, métaphysique, développée dans la direction d'une rhétorique expressioniste, la poésie de Virgil Ierunca se nourrit de la nostalgie de la lirique de Blaga, avec laquelle il communique d'une manière afective et livresque, mais qui est ravissante dans sa désuétude. La thématique de Blaga en ce qui concerne ,,le passage", le vivre comme séquence cosmique, la mort comme limitation, la conception du texte comme un mythe transsignificatif, la rhétorique fondée sur ,,la métaphore révélatrice", sur l'interrogation ample, la vision sur l'existence comme manière de vivre dans ,,l'horizon du mystère" organisent les poèmes de Virgil Ierunca, également. Dans la poésie de Virgil Ierunca, la parole (le *logos*) reçoit une dimension divine. Dans *Poèmes d'exil* apparait une forte confiance dans la parole qui doit transformer l'apocalyptique, qui doit adoucir ,,les tristesses métaphysique": ,,Sur la condamnation de l'instant, la préparation du temps/ Sur l'avidité du mal, des initiatives de la rosée./ Sur la haine des démons, le lever des droits/ Et sur toute la nouvelle loi:/ hominiser la parole" (*Encore une fois*) - „Peste osânda clipei, primenirea vremii/ Peste nesațiul relelor, inițiative de rouă/ Peste zavistia dracilor, răsăritul drepților/ Şi peste toată legea cea nouă:/ a omeni cuvântul" (*Încă o dată*). La parole devient, dans la lyrique de Virgil Ierunca, un regret du silence, de l'accumulation de trop de silences qui demandent leur droit de se révéler.

Liceul Național
IAŞI, ROMÂNIA

BDD-V2671 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:55 UTC)